

SZÚKÖLKÖDÉS

A szegénység és a magány hatása a pszichés állapotra

Reimer Márta

ORCID: 0009-0009-6712-9582

DOI: 10.56037/978-615-7145-10-8.14

Evangélikus Hittudományi Egyetem

doktorandusz

E-mail: mr_post@gmx.de

A szegénység a jelen egyik legnagyobb kihívása. Különböző tudományterületek, például a szociológia, a szociáletika, a teológia, az ökológia, a gazdaságetika, valamint az orvostudomány számos kutatása foglalkozik a szegénység aspektusaival. A fogalmak és a jelen társadalmi-gazdasági helyzet bemutatása után a szegénység és a magány kialakulásának okairól, azok kölcsönhatásáról és a pszichés állapotra kifejtett hatásáról lesz szó. Egy bibliai példázat említése és szociáletikai kitekintés után az egyház etikai felelősségvállalása zárja a cikket.

Kulcsszavak: szegénység / magány / meglegedettség / pszichés állapot / etikai felelősség

DEPRIVEMENT

The Impact of Poverty and Loneliness on Mental Health

Poverty is one of the greatest challenges of our time. Numerous studies across different scientific fields—including sociology, social ethics, theology, ecology, economic ethics, and medicine—examine various aspects of poverty. After introducing key concepts and the current socio-economic situation, the article discusses the causes of poverty and loneliness, their interaction, and their impact on mental health. Following a reference to a biblical parable and a socio-ethical overview, the article concludes with a discussion of the Church's ethical responsibility.

Keywords: poverty / loneliness / satisfaction / mental state / ethical responsibility

Fogalomtisztázás

Szegénységen azt értjük, ha az embernek nincs elegendő anyagi forrása, amellyel az életéhez szükséges fiziológiai szükségleteket, javakat, szolgáltatásokat és képzést meg tudná vásárolni.¹ A szakirodalom különbséget tesz az abszolút és a relatív szegénység között. Relatív szegénységről akkor beszélhetünk, amikor valakinek – az őt körülvevő társadalomhoz viszonyítva – az általános jövedelme és életszínvonala az átlagos alatt van. Abszolút szegénység akkor áll fenn, amikor a létfenntartási minimum hiányzik.² A szegénység társadalmi és így kizárólag relációs szempontból értelmezhető valóság. Mindig az igazságosság vitájának kontextusában áll, gyakran az igazságtalanság, a függőségi viszonyok és a kizsákmányolás következménye, valamint mások (csoportok) kizárását jelentő sajátosság.³ Bosch Müllert idézi: „A szegények a marginalizáltak, azok, akik minden aktív, sőt passzív társadalmi részvételből ki vannak rekesztve, és a teljes tehetetlenség érzésére vannak kárhóztatva.”⁴ A kirekesztettségérzés alapot szolgáltat a tehetetlenségérzésre és a magányra is.

Cikkemhez kívánczik a szűkölködés, szegénység, magány, visszahúzódottság önként választott formájának megemlítése is. A sivatagi aszkétáknál, a szerzetes-rendekben és a puritán közösségekben a jólét, az anyagi biztonság, a betagozódás és a közösségélmény csak részben volt jelen, mégis adott volt a lelki és spirituális ellensúly, a „jó” életminőség. A kegyességtörténeti toposzok erről tanúskodnak. A teológia ismeri azt a sajátos egzisztenciális állapotot, amelyben a „kevéssel való beérés” etikailag és spirituálisan is igazolt, és megelégedettséggel társul.⁵

Európában a kereszténység elterjedésében nagy szerepe volt a szerzetesi mozgalmaknak. A keleti egyházból (Egyiptom) eredő szerzetességnak magánjellege volt. A sivatagi aszkéták kerülték a közösségi életet, teljes lemondást képviseltek, és szolgálatukkal támogatták az őket felkereső embereket. A nyugati szerzetességi mozgalom (az 5. századtól a 12. századig) alapvető célja nem a misszió volt, hanem

¹ HACK 2021, 181. o.

² KLINGET 2007, 779. o.

³ „Armut ist eine soziale und damit ausschließlich relational zu denkende Realität. Sie steht immer im Kontext von Gerechtigkeitsdiskursen, ist häufig Folge von Unrecht, Abhängigkeitsverhältnissen und Ausbeutung sowie abgrenzendes Spezifikum gegenüber anderen (Gruppen).” HOFFMANN 2023, 4. o.

⁴ BOSCH 2005, 399. o.

⁵ Az etika és a közgazdaságtan kapcsán említi a szakirodalom a személyes anyagi felelősséget, vagyis az egyén pénzhez és tulajdonhoz való hozzáállását, a „mennyi az elég?” témakörét. A történelem azt igazolta, hogy egyik ember meggazdagodása egy másik ember megkárosítása kapcsán történhet. Mivel a gazdasági előrelépés nehéz feladat volt, lekövethető, hogy a Biblia miért hivatkozik gyakran a megelégedettségre és annak ellentétére, az irigységre. RAE 2015, 361–362. o.

inkább a világtól való menekülés és eltávolodás.⁶ A szakirodalom erényként említi példás életüket, kemény fizikai munkavégzésüket, műveltségüket, az oktatásban betöltött szerepüket, fegyelmezett morális viselkedésüket és azt a szellemi rendet, amelynek kialakításán türelmesen és állhatatosan fáradoztak.⁷

A szegénység és a magány ok-okozati tényezői és kölcsönhatásuk

Az újkori irodalom a szegénység okait főként gazdasági és politikai természetűnek látja. A klimatikus-földrajzi és vallási-kulturális tényezők csak másodlagos szerepet játszanak, de a munkaerőpiac teljes átalakulása, háborúk, járványok, politikai elnyomás, kizsákmányolás, súlyos krónikus és pszichés betegségek, természeti katasztrófák is hozzájárulnak a szegénység kialakulásához. A fejlődő országokban tömegesen jelenik meg a szegénység, mert ott hiányoznak a gazdasági és társadalmi fejlődéshez szükséges személyi, pénzügyi és technológiai feltételek.⁸ Az egyéni szegénység ma is érzékelhető az özvegyek, gyermekek, árvák, betegek, idősek, kudarcot vallottak, társadalomból kirekesztettek és a menekültek körében. A szakirodalom egyetért abban, hogy a kizsákmányolás okozta szegénység azért jelenik meg, mert a társadalmi javak egyenlőtlenül kerülnek elosztásra. Ez a szegénység jóval többet jelent a pénzügyi források hiányánál.⁹

Hack azt a kérdést veti fel, hogy milyen hatással van a szegénység a szociális izolációra és a magányra.¹⁰ Egy 2014-ben elvégzett németországi kutatás¹¹ említi, hogy a nem szegény, de magányos emberek aránya 7,9%, míg a szegény és magányos emberek aránya 19,7% a népességben. A szegénységet átélő emberek nagyobb százalékban érzik magukat magányosnak is.¹² Norbert Blüm korábbi német szociális miniszter véleménye az igazi szegénységről: „A 21. század szegénysége a magány.” Ezt a Covid-pandémia alatt elrendelt drasztikus kapcsolattartási tilalmak beve-

⁶ „A szerzetesség egyedüli, közvetlen és egyben végső célja volt tisztaságban élni és békében halni meg, és elkerülni mindent, ami alkalmas lehet arra, hogy a lelket háborítsa, zaklassa, szomorítsa, izgassa, fárasztja vagy megrésztse.” BOSCH 2005, 212. o., idézi: NEWMAN 1970, 374–375. o.

⁷ BOSCH 2005, 210–215. o.

⁸ LINNENBRINK 1986, 273. o.

⁹ KLINGET 2007, 781. o.

¹⁰ HACK 2021, 189–190. o.

¹¹ Szerzőként azért használok elsősorban a német irodalmat és hivatkozásokat, mert negyven év németországi tartózkodás alatt ezt a társadalmat ismertem meg közelebbről.

¹² „Armut, niedrige Bildung und ein geringes Potenzial für soziale Unterstützung gehen sowohl mit einer erhöhten Wahrscheinlichkeit für Einsamkeit als auch mit einem erhöhten Auftreten von Exklusionsempfindungen einher.” HACK 2021, 190. o.

zetése óta még jobban értjük. A szociális izoláció, amelyet akkor sok ember átélt, mélyen rányomta a bélyegét az emberek lelki működésére. Egy 2020-ban készült írás a magányt az egész világra kiterjedő pandémiaként említi. A magány nagyon szubjektív érzés, így nehéz lenne csupán a megszámlálható kapcsolatokból kiindulva megállapítani, hogy valaki magányos-e.

A magálynak társadalompolitikailag sok oka lehet. Lényeges okozati faktorként említendő a szegénység, mivel erősen korlátozza az ember részvételét a társadalmi életben, sőt társadalmi kirekesztettséget is okoz. Fordítva is igaz, hogy a magány növeli a szegénység kialakulásának veszélyét. Ha ezt figyelembe vesszük, akkor a szegény és magányos emberek a szegénység és magányosság (kirekesztettség) ördögi körébe kerülhetnek, mert ez a két faktor egymást felváltva jelenik meg, és egymásra ráerősít.¹³ Mivel a szegény és izolálódott ember torzított szubjektív valóságérzékeléssel rendelkezik, ezért az anyagi források megszerzéséhez nem tudja hatékonyan használni meglevő szociális képességeit.¹⁴ A szakirodalom megkülönböztet jó és rossz magányt. A szegénységgel összefüggésben a rossz magány említendő, amely nem kívánt, fájdalmas és sokszor fenyegető. Egy neurológiai kutatás bizonyította, hogy a magány által kialakult fájdalom ugyanabban az agykérgi régióban lokalizálható, ahol egy testi sérülés után kialakult fájdalom. Az egészséges közösségi kapcsolódás elengedhetetlen ahhoz, hogy a magányérzés ne alakuljon ki.¹⁵

Azok is, akik hosszú ideig tartó munkanélküliség vagy betegség vagy idős koruk miatt nem tartoznak szociális közösséghez, társadalmilag kirekesztettnek érezhetik magukat. Ha valaki bizonytalan foglalkoztatás vagy alacsony bérezés miatt szubjektív módon kínzó anyagi hátrányokat és életszínvonal-csökkenést él át, egyre értéktelenebbnek és identitásvesztettnek érzi magát. Amikor hiányoznak a szociális hálózat tartóelemei, akkor a legnagyobb a kirekesztődés veszélye.¹⁶ A szűk családhoz és baráti körhöz való kapcsolódás területe általában nem érintett. A szegénységbe került ember a hozzá hasonló életszínvonalat mutató csoport tagjaihoz vonzódik, ezzel viszont még nehezebben találja a kiutat a szegénységből.¹⁷

Személyes tapasztalatból viszonylag jól ismerem a németországi társadalmi viszonyokat. A németországi Szövetségi Statisztikai Hivatalnak (Destatis) a jövedelemről és az életkörülményekről szóló, 2023-ban készült felmérése szerint kétféle millió-száz-ezer tizennyolc év alatti gyermek és fiatal (minden hetedik gyermek) volt szegény-

¹³ Uo. 170–171. o.

¹⁴ Uo. 181. o.

¹⁵ Uo. 173. o.

¹⁶ Uo. 192. o. hivatkozik BÖHNKE 2006-os kutatására.

¹⁷ HACK 2021, 195–196. o.

ség vagy társadalmi kirekesztés veszélyének kitéve.¹⁸ Egy 2024-es felmérés szerint a lakosság hat százaléka számít szegénynek, ami közel ötmillió embert jelent. Ennél több a veszélyeztetettnek minősülő ember. A szegénység többdimenziós jelenség, amely nemcsak pénzügyi, hanem társadalmi tényezőkben is megnyilvánulhat. Egy németországi felmérés azt vizsgálja, hogy hosszú vagy rövid távú szegénység áll-e fent az egyéneknek. A rövid távú szegénység minimális intergenerációs mintaátadást feltételez, ezzel csökkentve a szegénység, a magány és az elszigeteltség veszélyét a felnövekvő generációra nézve.¹⁹

A szegénység kihatása a lélektani folyamatokra és az egészségügyi állapotra

Johann Wolfgang von Goethe *A kincskereső* című balladában mélyen megrázó sorokat írt le, amelyek akár ma is íródhattak volna:

„Beteg szívvel, üres zsebbel
Húztam jármom, majd ledülve.
Gazdagság az élet üdve,
A szegénység rettenet.”²⁰

A Goethe korabeli és a mai társadalom szegényei is ismerik a szorongató szegénységet, amikor a szív beteg lesz, és a napok vég nélkülinek tűnnek.

A kialakult magány mindenképp a szegénység fennmaradásának rizikóját hordozza, mert a pénzügyi nehézséget átélt ember sok negatív egészségügyi, lélektani és neurológiai nehézséggel is küzd. A folyamatos bizonytalanságérzés (hogyan lesz a holnap?) félelemhez vezet, és alvászavarban is megnyilvánul. A bioritmus felborulása ennek egyenes következménye. Az izolálódott, egészségtelen életmódú, egészségtelenül táplálkozó személyek között gyakoribbak a fertőző betegségek, a magas vérnyomás, a szívinfarktus, a rosszindulatú daganatok és a súlyos pszichés megbetegedések is. Mivel a magány negatív belső lélektani folyamatot okoz, ezért „megoldásnak” tűnhet a depresszió és a függőségek kialakítása. A szegénység és a magány krónikus stresszhelyzetet eredményez, mely elősegíti az agy biokémiai

¹⁸ Statistisches Bundesamt: *Jedes siebte Kind in Deutschland armutsgefährdet. Pressemitteilung Nr. No33.* 2024. július 1. https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2024/07/PD24_No33_63.html. (Megtekintés: 2026. január 8.)

¹⁹ BUHR 2001, 72–84. o.

²⁰ Ford. Dóczy Lajos.

folyamatainak megváltozását, és így kognitív torzítást is okoz. Nagy a veszélye egy ördögi kör kialakulásának.²¹

A német egészségbiztosító által 2025 júniusában kiadott magazin azt támasztja alá, hogy a szegénység és a pénzügyi gondok a pszichét nagyon leterhelik. Gyermekük különösen szenvednek, ha családjuk szociális szükséghelyzetben van. Gyakran betegeskednek, és jobban érinti őket a családon belüli elhanyagolás veszélye. A hátrányos helyzetű gyermekek féltősebbek és kevésbé magabiztosak, mint jobb helyzetű társaik. Kimutatott, hogy a szegény családból származó gyerekek pszichés tünetei hatványozottak.

„A szegény családokból származó gyermekek és fiatalok 3,5-szer nagyobb kockázatnak vannak kitéve a pszichés rendellenességek kialakulásának, és 2,8-szer nagyobb esetükben az ADHD kialakulásának kockázata, mint a jobb anyagi helyzetű családokból származó társaik. A bizonytalan családi háttérből származók gyakrabban dohányoznak, egészségtelenebbül táplálkoznak és kevesebbet mozognak, mint szociálisan jobb helyzetű kortársaik. Ez hatással van felnőttkorukra is. A gyermekkorai szegénységben felnövekvők gyakrabban szenvednek krónikus betegségekben, mint a stabil körülmények között fejlődők.”²²

Szociáletikai szempontok

A szociáletika felismerte azt, hogy a mai etikai kérdések döntő hányada társadalmi természetű. A modern, funkcionálisan differenciált társadalmakban minden „eltársadalmiasodott”: a tudomány, a technika, a piacgazdaság, a kultúra, és így már nem csak az egyént érintő problémákról beszélünk, hanem a közösséget és a társadalmat megpróbáló és formáló tényekről is.²³ Linnenbrink szerint ebből az ördögi körből csak akkor lesz kiút, ha a szegénységet komplex jelenségként értelmezzük. Intézkedési csomagot javasol, amelyben ezt a réteget támogatni kell társadalmi, gazdasági és politikai érdekeik megfogalmazásában és érvényesítésében. A nemzetközi gazdasági kapcsolatokban való igazságosabb részesedésüket is biztosítani kell.²⁴ Az

²¹ „Damit ist klar, dass akute Vereinsamung Stress auslösen muss, denn sie stelle im Laufe der menschlichen Entwicklung immer schon den größten denkbaren Notfall dar und zu schweren Krankheiten führt.” HACK 2021, 198. o.

²² Wie Armut und finanzielle Sorgen die Psyche belasten. *AOK Gesundheitsmagazin*, 2025. június 4. <https://www.aok.de/pk/magazin/koerper-psyche/psychologie/armut-risikofaktor-fuer-die-psychische-gesundheit/>. (Megtekintés: 2026. január 8.)

²³ KÖRTNER 2012, 15–17. o.

²⁴ LINNENBRINK 1986, 274 o.

etikai szakirodalom a gazdasági és szociális jogokat is felelősségetikai szempontból látja, benne fontos szerepet tulajdonítva a jó sáfárságnak, az igazságosságnak, amikor is az elosztás, a hozzáférés és a jogok-kötelességek egyensúlyban vannak. A szociáletika témái és ellentmondásai interdiszciplináris párbeszéddel oldhatók fel, amelyben a teológia, a filozófia, a jog, a közgazdaságtan, a szociológia együttesen keresik az utat.²⁵

A keresztény szociáletika²⁶ a szegénység okait a bibliai források alapján a következőképpen rendszerezi:

1. Egyéni szükséghelyzetek, sorscsapások, háborúk és természeti katasztrófák. Az özvegyek és az árvák megsegítésére Izrael törvényei szigorú szolidaritási kötelezettségeket írnak elő. Ilyen esetre utal például 2Móz 22,21, amelyben a nyomorgatás és a sanyargatás elítélendő.
2. A kezdeményező- és teljesítőképesség hiánya miatt is lehet valaki szegény. A dőzsölő életmód és a falánkság okozta elszegényedésről a Példabeszédek 23,21-ben olvashatunk.
3. A gazdasági kizsákmányolásból eredő szegénységet leginkább a próféták említik. Ámós 8,4-ben a szegények elnyomóihoz érkezik az intelem. A zsoltárokból a szegényeket elnyomottként ábrázolják, akik Istenben reménykednek. Erre példa Zsolt 140,13, ahol az Úr a szegények védelmezőjeként és igazság-szolgáltatójaként jelenik meg.
4. Jézus követői egyénileg és önszántukból vállalják fel a szegénységet, ezzel is kimutatva, hogy képesek Isten országát az anyagi javak elé helyezni. Jézus szavai radikálisak: *„Így tehát közületek senki sem lehet a tanítványom, ha le nem mond minden vagyonáról.”* (Lk 14,33)
5. A különleges jámborságot gyakorló szegények az olyan igazak, akik nem követelnek igazságtételt, lemondanak minden saját teljesítményről és önérvényesítésről Isten előtt.

A szegénység a bibliai szövegekben általában nem saját hibából eredő és feltétlenül megszüntetendő nyomorúságos és kirekesztett állapot. Pozitív következménye lehet az, hogy a szegények nem válnak a mammon áldozataivá (Lk 16,19), hamarabb engedelmeskednek a követésre felszólító hívásnak (Mk 10,17), mert a rászorultság közelebb viszi őket Istenhez.²⁷

Az újszövetségi források a földek kisajátítását, a zsellérek megjelenését, a kereskedelem korlátozását és válságát, az uralkodó rómaiak magas adókvetését és

²⁵ KÖRTNER 2012, 24–26. o.

²⁶ RAUHUT 2015, 174. o.

²⁷ LINNENBRINK 1986, 275. o.

a természeti katasztrófák megjelenését látják a szegénység okának.²⁸ Johannes Chrysostomus (Kr. után 344–407) feljegyzése élesen felvázolja azt a kegyetlen társadalmi helyzetet, amelyben a kizsákmányoltak éltek az akkori Palesztinában.

„Lehetnek-e még ennél is igazságtalanabb emberek (mint azok a földtulajdonosok, akik a földből szedik ki a gazdagságot?). Ha ugyanis megvizsgáljuk, hogyan bánnak a szegény és nyomorult vidéki emberekkel, arra a meggyőződésre jutunk, hogy embertelenebbek, mint a barbárok. Azoknak az embereknek, akik egész életükben éheznek és szenvednek, folyamatosan megfizethetetlen adókat vetnek ki, fárasztó munkát rónak a vállukra, és úgy használják őket, mint a szamarakat és az öszvéreket, sőt, mint a köveket, nem engedik nekik a legkisebb pihenést sem, és függetlenül attól, hogy a föld termékeny-e vagy sem, kegyelmet nem ismerve behajtják a termést, kisajátítva a vagyonukat.”²⁹

A szegénység bibliai-teológiai megközelítése

A Biblia is említi, hogy a szegénység olyan szükséghelyzet, amely kirekesztettséget, megaláztatást és jogfosztottságot von maga után.³⁰ Az ószövetségi hagyományban ismert az abszolút szegénység is, amely társadalmi csoportot és státuszt jellemez. A bölcsességirodalomban a szegénységet egyrészt önhibaként, másrészt pedig olyan szükséghelyzetként látják, amely a kizsákmányolás következményeként jelent meg: „Így szól az Úr: Három, sőt négy vétke miatt nem bocsátok meg Izráelnek, mert eladják pénzért az igazat, és egy pár saruért a szegényt. Azt kívánják, hogy a nincstelenek a föld porát szórják a fejükre, és elutasítják a szűkölködő ügyét.” (Ám 2,6–7)³¹

Az újszövetségi terminológia több szinonimát használ a szegénység kifejezésére.³² A görög Πτωχός melléknév a szűkölködésben élő szegény emberek nyomorúságos életkörülményeit jelöli,³³ mint ezt Máté is írja: „Menjetek, és mondjátok el Jánosnak, amiket hallotok és láttok: vakok látnak, és bénák járnak, leprások tisztulnak meg, és süketek hallanak, halottak támadnak fel, és szegényeknek hirdettetik az evangélium.” (Mt 11,4–5) Érdekes, hogy a szegényeket a betegekkel (vakok, bénák, sánták, leprások, süketek) együtt említi Jézus. Csodáit sokszor a szociálisan elmaradt, kolduló emberek között teszi (Lk 4,31–37; 38–42; 5,12–16; 17–26; 6,6–11; 18k).³⁴ A Πτωχός

²⁸ STEGEMANN 1981, 13–14. o.

²⁹ STEGEMANN 1981, 14. o.

³⁰ KLINGET 2007, 779. o.

³¹ EBATH 2007, 780. o.

³² πείνα: szegénység; πεινχρός: rászorulás, visszamaradottság; szükségben szenvedés.

³³ STEGEMANN 1998, 780. o.

³⁴ STEGEMANN 1981, 8–10. o.

embernek tehát nincsen vagyona, éhez, nyomorog, koldul, a túléléséért küzd.³⁵ A πένι inkább azt az embert írja le, akinek minimális vagyona van, és nagyon spórolóan él. Márk 10,46 a kolduló, vak Bartimeus gyógyulását tárja elénk, aki teljes életminőség-változást él át, ezzel reményt adva sokaknak a messiási ígéretek közeledtére.³⁶

Az újszövetségi történeti háttér elengedhetetlen ahhoz, hogy megértsük, miért foglalkozik ilyen nagy előszeretettel az Újszövetség a szegénységgel.³⁷ A boldogmondásokban Jézus (Lk 6,20–21) az éhséghez szomorúságot kapcsol: *„Boldogok vagytok, akik most éheztek, mert majd megelégtettek.”* Jakab apostol említi a szegénység legmélyebb szintjét, amikor valakinek még ruhája sincs, és alamizsnára szorul. Szerinte a szegények iránti társadalmi felelősségvállalás és felkarolás kezdetektől fogva a kereszténység alapvető szolgálata kell legyen: *„Ha egy férfi- vagy nőtestvérünknek nincs ruhája, és nincs meg a mindennapi kenyerre, valaki pedig ezt mondja nekik közületek: »Menjete el békességgel, melegegjetek meg, és lakjatok jól«, de nem adjátok meg nekik, amire a testnek szüksége van, mit használ az?»* (Jak 2,16)

Gazdagságból tékozlásba – Szegénység és magány egy bibliai példázatban

Lukács evangéliumában Mária éneke (1,53), a boldogmondások (6,2–24), a bolond gazdag (Lk 12,16–21) és a szegény Lázár példázata (Lk 16,19–31) tanúskodik arról, hogy Lukácsot a többi evangélistával szemben mélyebben foglalkoztatta a szegények és kisemmizettek sorsa. A πτωχός szó Lukácsnál tízszer fordul elő, és mint gyűjtőfogalom a hátrányos helyzetűekre vonatkoztatható. Lukács szerint azok szegények, akik nyomorúságot szenvednek, és a társadalom áldozatai.³⁸ A tékozló fiú példázata (Lk 15,11–19) akkor hangzott el, amikor a korai gyülekezetben a szegényektől a gazdagokig minden társadalmi-gazdasági réteg jelen volt.³⁹ A fiatalabb fiú – az apai háztól való eltávozása után – túlélését csak az atyai örökség felhasználásával tudta biztosítani. *„Néhány nap múlva a fiatalabb fiú összeszedett mindent, elköltözött egy távoli vidékre, és ott eltékozlta a vagyonát, mert kicsapongó életet élt.”* (Lk 15,13) A fiú jóléte a könnyelmű költekezés miatt csak egy ideig volt megalapozva. A szociális háló szakadozása fokozatosan történt. Először a szülői ház biztonságát

³⁵ „Sie sind bettelarme, ums Überleben kämpfende Elendgestalten.” STEGEMANN 1981, 8. o.

³⁶ Uo. 22. o.

³⁷ STEGEMANN 1981, 49. o.

³⁸ BOSCH 2005, 90., 399. o.

³⁹ RAE 2015, 364. o.

adta fel, azután a barátok elmaradását kellett érzelmileg elviselnie. A távoli, messze vidékre való költözés az eltávolodás szimbolikus lélektanát tárja fel.

Alfred Adler individuálpaszichológiája szerint a jellem és minden emberi teljesítmény azáltal válik naggyá és értékessé, hogy a közösség hasznát szolgálja. Adler kifejti, hogy az összetartozóság érzése, a közösségérzés már a gyermekben szükséges alaphelyzet, amely „csak legsúlyosabb, beteges elfajulásaiban hagyja el az embert”.⁴⁰ Ilyen értelemben a tékozló fiú az elköltöztetésével, a meghitt légkörből való kilépésével a társas lényéhez kapcsolható létszükségletét is negálja. Vajon szembesült a keserű valósággal? „Barátaim és szociális kapcsolataim addig vannak az életben, amíg a jólétem osztom? Szegény barátként senkinek nincs szüksége rám?” Miután a fiú anyagi forrásai kimerültek, disznópásztornak⁴¹ szegődött el. A lejtőn lefelé haladva megtapasztalta a kínozó éhségérzetet, amelyet még az is tetézt, hogy a disznóknak volt eledelük, neki pedig nem. Az éhínséget követő szűkölködés társadalmi probléma lett, amely rá is kihatott. A várva várt önállósodási törekvést az éhség, a magány és a társadalmi kirekesztettség húsba vágó realitása váltotta fel. A sanyargató éhségérzés sarkallta őt arra, hogy belátásra jusson. Amikor a kilátástalanságérzés erősen úrrá lett rajta, akkor jutott el a testi-lelki romjainak felismeréséig, a hazatérés vágyáig, az őszinte bűnbánatig és az Atya előtt tett vallomásig. Értékrendjében, felfogásában minden megváltozott! „*Ekkor magába szállt, és ezt mondta: Az én apámnak hány bérese bővelkedik kenyérben, én pedig itt éhen halok! Útra kelek, elmegyek apámhoz, és azt mondom neki: Atyám, vétkeztem az ég ellen és teellened.*” (Lk 15,17–18) Ekkor már nem fiúként, hanem csupán béresként szeretett volna dolgozni az atyai háznál.

A bibliai példázat további versei (Lk 15,20–32) azt a képet festik le az Atyáról, aki a tékozló (elveszett) fiú elé szaladva a megbocsátást, újrakezdést és teljes befogadást képviseli, ezzel biztosítva számára a magára maradottság marcangoló érzéséből való szabadulást. Stewart William ezt írja:

„Jézus bátran úgy írja le Istent, mint aki nem várja meg, hogy megszégyenült gyermeke hazalopakodjon, nem is áll méltóságteljesen, amikor az jön, hanem kiszalad, hogy magához ölelje – úgy, ahogyan volt: megszégyenülten, rongyosan és piszkosan – és karjaiban köszöntse.”⁴²

Ez a bibliai történet pozitív, de ugyanakkor megrázó üzenetet tartalmaz a szegénységgel és a magánnyal kapcsolatban. Szegénységből gazdagságba, távolságból

⁴⁰ ADLER 1996, 48. o.

⁴¹ A mózesi törvények szerint a sertés tisztátalan állat: „*A disznó hasított körmű ugyan, mégpedig egészen kettéhasadt körmű, de nem kérődzik: tisztátalan számotokra.*” (3Móz 11,7)

⁴² MACDONALD 1999, 310. o.

közelségre, elszigetelődésből kapcsolatra lehet jutni. Az ember bármikor végezhet önvizsgálatot, önreflexiót, elköteleződik az Istennek engedelmes, aktív és értelmes célokat követő életre, és ha ráadásként megtapasztalja, hogy a környezete befogadja, akkor a szegénység és a magány feloldható. A tékozló fiú története megmutatja, hogy soha nincs késő a megbánáshoz és a megbocsátáshoz.⁴³

A közösségek és az egyház felelőssége

A Szentírás azt közvetíti, hogy a gazdagság és a tulajdonjog önmagában nem probléma, de a szegények létszükségleteivel szemben mutatott érzéketlenség már igen (Ám 4,1–4; Jak 2,1–7). Mivel minden Isten tulajdona, mi pedig sáfárok vagyunk, ezért minden megszerzett javunkra, úgy az anyagiakra, mint az időnkre, szeretetünkre, törődésünkre stb. felelősségteljesen kell tekinteni és késznek lenni arra, hogy azokat örömmel megosszuk.⁴⁴ Isten parancsa a mindent átölelő nagylelkűség a szegényekkel és a kiszolgáltatottakkal szemben.

„Ne legyen köztetek szegény, hiszen gazdagon megáld majd téged az Úr azon a földön, amelyet Istened, az Úr örökségül ad neked, hogy birtokba vedd, de csak akkor, ha engedelmesen hallgatsz Istenednek, az Úrnak a szavára, ha megtartod és teljesíted mindazokat a parancsolatokat, amelyeket ma megparancsolok neked.” (5Móz 15,4–5)

Mivel „Isten figyelme a szegényekre irányul”, ezért az Istennek tetsző egyházi program sem lehet más, mint hogy „szolidaritást tanúsítson a szegényekkel”.⁴⁵ A szociálétikára alapozva az egyes személyeknek, a keresztény közösségeknek, az egyházaknak azt a kérdést kell megválaszolniuk, hogy van-e diakóniai feladatuk, és ha igen, milyen jellegű.⁴⁶ A keresztény közösségekben mindenki, de leginkább a diakóniáért felelősek és a lelkigondozók fókusza lehetne az idegenek felé érdeklődő, nyitott, befogadási szándékot, vendégszeretetet sugárzó és személyválogatás nélküli beszélgetést kezdeményező hozzáállás. Az a magányos szegény, aki befogadó és a szükségét észreévó egyénekre és családokra talál közösségeinkben, ezen keresztül megtapasztalhatja Isten kézzelfogható szeretetét, és végleg elköteleződik az Istennel való életre. Ha Pál apostol szavait – *„Fogadjátok be tehát egymást, ahogy Krisztus is*

⁴³ A Biblia nagykönyve 2019, 219. o.

⁴⁴ RAE 2015, 364. o.

⁴⁵ BOSCH 2005, 398. o.

⁴⁶ „Welchen Beitrag soll ich leisten, um die gegebenen Umstände jetzt oder in Zukunft zu verändern? (Damit befasst sich die Sozialethik.)” HÄRLE 2018, 13. o.

befogadott minket az Isten dicsőségére” (Róm 15,7) – és a hellenista társadalom felső rétegének és a gazdagoknak szánt lukácsi üzenetet összekötjük, azzal hozzájárulunk a szegények és magányosak életét átölelő felkarolásához.⁴⁷ „Nem annyira a szegényeknek van szükségük az egyházra, hanem inkább az egyháznak van szüksége a szegényekre, hogyha közel akar maradni szegény Urához.”⁴⁸

Felhasznált irodalom

- A Biblia nagykönyve.* Ford. Rigán Lóránd – Farkas Henrik. HVG Könyvek, Budapest, 2019.
- ADLER, Alfred: *Emberismeret.* Ford. Kulcsár István. Göncöl Kiadó, Budapest, 1996.
- BÖHNKE, Petra: Soziale Ausgrenzung als allgemeines Lebensrisiko? Befunde zu einer populären Zeitdiagnose. In: Karl-Siegbert Rehberg (szerk.): *Soziale Ungleichheit, kulturelle Unterschiede: Verhandlungen des 32. Kongresses der Deutschen Gesellschaft für Soziologie in München.* 1–2. köt. 4191–4209. o. Campus Verlag, Frankfurt am Main, 2006. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ss0ar-142235>.
- BOSCH, J. David: *Paradigmaváltások a misszió teológiájában.* Ford. Boros Attila. Harmat Kiadó – PMTI, Budapest, 2005.
- BUHR Petra: Übergangsphase oder Teufelskreis? Dauer und Folgen von Armut bei Kindern. In: Andreas Klocke – Klaus Hurrelmann (szerk.): *Kinder und Jugendliche in Armut. Umfang, Auswirkungen und Konsequenzen.* Westdeutscher Verlag, Wiesbaden, 2001. 72–84. o.
- EBATH, Jürgen: Armut II. Altes Testament. In: Hans Dieter Betz et al. (szerk.): *Religion in Geschichte und Gegenwart. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft.* 4. kiad. Mohr Siebeck, Tübingen, 1998–2007.
- HACK, Tobias: Armut und Einsamkeit – eine verhängnisvolle Relation. In: Bernd Dennermarck – Bernd Goebel – Tobias Hack (szerk.): *Armut. Theologische, philosophische und historische Perspektiven.* Echter Verlag, Würzburg, 2021. 169–207. o.
- HÄRLE, Wilfried: *Ethik.* 2. kiad. Walter de Gruyter, Berlin–Boston, 2018.
- HOFFMANN, Christine Wenona: Überlegungen zu einer (m)achtsamen Kirche. *Jahrbuch des Fachbereichs Evangelische Theologie der Goethe Universität Frankfurt am Main.* 3. évf. 2023. 4–6. o. <https://doi.org/10.21248/gups.80419>.
- KLINGET, Elmar: Armut IV. Religionsgeschichte. In: Hans Dieter Betz et al. (szerk.): *Religion in Geschichte und Gegenwart. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft.* 4. kiad. Mohr Siebeck, Tübingen, 1998–2007.
- KÖRTNER, Ulrich H. J.: *Evangelische Sozialethik. Grundlagen und Themenfelder.* 3. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2012.

⁴⁷ BOSCH a vagyon tekintélyes részéről való lemondást, az adósság elengedését és a bőkezű alamiznaosztást jelöli meg (2005, 93–94. o.).

⁴⁸ Uo. 398. o.

- LINNENBRINK, Günther: Armut. In: Erwin Fahlbusch et al. (szerk.): *Evangelisches Kirchenlexikon. Internationale theologische Enzyklopädie*. 1. köt. A–F. 3. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1986. 273–275. o.
- MACDONALD, William: *Újszövetségi kommentár*. 1. köt. Máté – Róma. Evangéliumi Kiadó, Budapest, 1999.
- RAUHUT, Andreas: *Gemeinsam gegen Armut? Globale Gerechtigkeit im Gespräch zwischen christlicher, afrikanischer und konfuzianischer Ethik*. Evangelischer Verlagsanstalt, Leipzig, 2015.
- RAE, Scott B.: *Erkölcsei döntések. Bevezetés az etikába*. Ford. Farkas Ildikó. Harmat Kiadó, Budapest, 2015.
- Statistisches Bundesamt: *Jedes siebte Kind in Deutschland armutsgefährdet. Pressemitteilung Nr. No33*. 2024. július 1. https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2024/07/PD24_No33_63.html. (Megtekintés: 2026. január 8.)
- STEGEMANN, Wolfgang: *Das Evangelium und die Armen. Über den Ursprung der Theologie der Armen im Neuen Testament*. Chr. Kaiser, München, 1981. 1–68. o.
- STEGEMANN, Wolfgang. Armut III. Neues Testament. In: Hans Dieter Betz et al. (szerk.): *Religion in Geschichte und Gegenwart. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft*. 4. kiad. Mohr Siebeck, Tübingen, 1998. 780–784. o.
- Wie Armut und finanzielle Sorgen die Psyche belasten. *AOK Gesundheitsmagazin*, 2025. június 4. <https://www.aok.de/pk/magazin/koerper-psyche/psychologie/armut-risikofaktor-fuer-die-psychische-gesundheit/>. (Megtekintés: 2026. január 8.)